

arasındaki tenâsübü anlatmanın ise müfessirin görevi olmadığını vurgulamaktadır.

et-Tahrîr, sunuş niteliğindeki bu kısımdan sonra Kur'an ilimlerinden bahseden on bölümle (mukaddime) başlar. Burada tefsirin tarifi, müstakil bir ilim olduğu, tefsir ve te'vil arasındaki fark, tefsir ilminin dayandığı belâgat, lügat, tefsire dair rivayetler, usûl-i fıkıh ve kelâm ilmi, dirâyet tefsirinin meşruiyeti ve işârî tefsirin eleştirisi, Kur'an tefsirinde hedeflenen amaçlar, nüzûl sebepleri, kıraat farklılıkları, Kur'an'da yer alan kıssalar, Kur'an'ın isimleri, âyet ve sûrelerinin tertibi, Kur'an'ın hakiki, mecazi, kinayeli mânaları ve i'câzı konuları yer alır. Bu kısmın sonunda "Mübtekerâtü'l-Kur'ân" (Kur'an'ın orijinal yönleri) başlığı altında Kur'an'daki darbimeseller, özlü anlatımlar (îcâz), birden çok anlam taşıyan kelimelerin yer aldığı ifadeler vb. konulara yer verilir, ardından yine Kur'an'ın etkili anlatım özelliklerinin bir kısmına temas edilir (krş. Vural, s. 122).

Eser, klasik dirâyet tefsiri niteliğinde görülmele birlikte kendine özgü bir iç plana sahiptir. Müellif bir sûrenin tefsirine geçmeden önce onun ismi veya isimleri hakkında bilgi verir, Mekkî yahut Medenî olduğunu, nüzûl sırasını ve sebebini, önceki sûre ile münasebetini ve âyet sayısını belirtir. Daha sonra sûrenin muhtevasını özetler veya maddeler halinde sıralar. Âyetleri bölümlere ayırarak açıklamaya çalışır. Eserde Zemahşerî, Fahreddin er-Râzî ve Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî'nin tefsirleriyle Süyûtî'nin *el-İtkân*'ı başta olmak üzere daha çok dirâyet tefsirlerine, ayrı-

ca hadis, fıkıh ve fıkıh usulü, kelâm, tasavvuf ve siyer kaynaklarına bolca atıflar yapıldığı görülür. Bunların dışında kitapta iştişâdda bulunmak amacıyla Câhiliye devrinden itibaren Arap şiirine başvurulmuş, eserde 2682 beytin yer aldığı tesbit edilmiştir (a.g.e., s. 254-259). Arap atasözlerini de kullanan İbn Âşûr tefsirinde bütün kıraat vechlerini zikretmiş, İbn Atıyye'nin görüşüne muhalefet ederek şâz kıraatlerin fesahate aykırı olmadığını söylemiştir (Birri, s. 52). Müellifin genç yaşta Muhammed Abduh'un sohbetlerine katılması ve bazı görüşlerini benimsemesi, tefsirinde ondan etkilendiği düşüncesini akla getirirse de *et-Tahrîr*'de böyle bir etkinin varlığından söz etmek mümkün değildir. İbn Âşûr eserinde bazı orijinal tesbitlerde bulunsa da genel olarak klasik yöntemden ayrılmamıştır. Eserin sonunda verilen bilgiye göre otuz dokuz yıl altı ayda tamamlanan tefsir otuz cüz, on beş mücelled halinde yayımlanmıştır. İlk cüz Tunus'ta basılmış (1956), sonraki cüzler Kahire'de (1965-1966) ve 1968'den itibaren yine Tunus'ta basılmaya devam etmiştir. Tam neşri ilk defa 1984'te Tunus'ta gerçekleştirilmiş olup sonraki yayımlar tıpkıbasımdır (Vural, s. 87).

BİBLİYOGRAFYA :

M. Tâhir İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, Beyrut 1420-1421/2000, I-XXX; Subhî Atîk, *et-Tefsîr ve'l-makâşid 'inde's-Şeyh Muhammed Tâhir İbn Âşûr*, Tunus 1989, tür.yer.; *Bibliyografya fima bi-mü'ellefti's-Şeyh Muhammed et-Tâhir İbn Âşûr*, Tunus 1993, tür.yer.; M. Aziz b. Âşûr, "Muhammed et-Tâhir İbn Âşûr", *Dâ'iretü'l-ma'ârifit-Tünisiyye*, Kartâc 1990, I, 40-46; Ömer Dumlu, "Konulu Tefsir ve Düşündürdükleri", *Örneklerle Tefsirin Dünü Bugünü Sempozyumu*, Sam-

sun 1993, s. 157-176; Belkâsım el-Gâfî, *Şeyhü'l-Câmi'ü'l-a'zam Muhammed et-Tâhir İbn Âşûr: Hayâtühü ve âşâruh*, Beyrut 1417/1996, s. 75; Mahmûd Şemâm, *A'lâm mine'z-Zeytûne*, Tunus 1996; Havvâs Birri, *el-Mekâyisü'l-belâgiyye fî tefsiri't-Tahrîr ve't-Tenvîr*, Beyrut 2002, s. 52; Faruk Vural, *Tahir İbn Âşûr ve et-Tahrîr ve't-Tenvîr İsimli Tefsiri* (doktora tezi, 2002), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; Ergin Çoban, *Taberî ve Tahir İbn Âşûr Tefsir Mukaddimelerinin Usûl Açısından Değerlendirilmesi* (yüksek lisans tezi, 2004), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

AHMET COŞKUN

TAHRİRİYYE

(تحريرية)

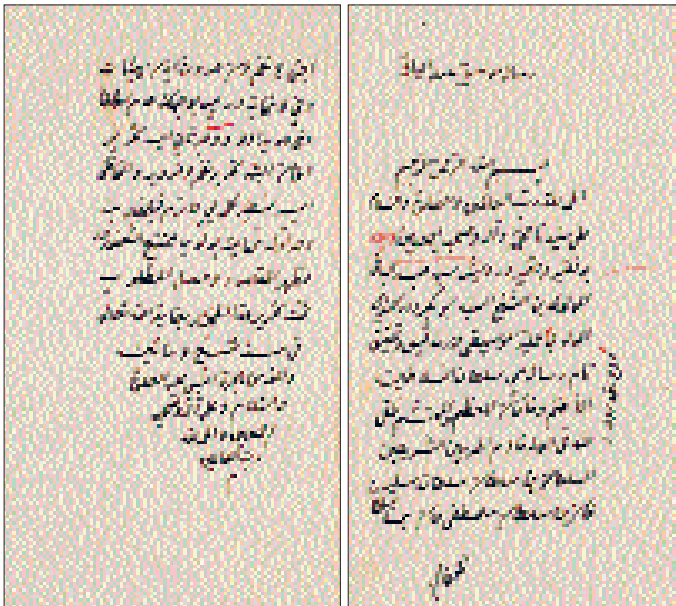
Abdülbâki Nâsır Dede'nin

(ö. 1821)

kendi geliştirdiği
mûsiki yazısına dair eseri.

Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhlerinden Abdülbâki Nâsır Dede'nin Türkçe kaleme aldığı mûsikiyle ilgili iki eserinden biridir. 1209 (1794) yılında tamamlanan eser müellifin bildirdiğine göre Sultan III. Selim'in emriyle kaleme alınmıştır. Eserde Abdülbâki Nâsır Dede'nin kendi adıyla anılan, ebced mûsiki yazısını esas alarak düzenlediği harflere dayalı nota sistemi açıklanmış ve bazı mûsiki eserleri bu yeni yazıyla kaydedilmiştir. *Tahrîriyye* mukaddime, notalı bölüm ve hâtıme olmak üzere üç kısımdan ibarettir. Müellif eserin başında, *Tedkik u Tahkik* adlı risâlesini padişaha takdim ettikten sonra o zamana kadar mûsiki yazım kuralları hakkında hazırlanmış herhangi bir eserin bulunmadığını söyler ve eserine *Tahrîriyye* adını verdiğini kaydeder (eserin diğer nüshasında bu isim *Tahrîriyyetü'l-mûsiki* şeklinde de geçmektedir). *Tahrîriyye*'nin "Şürû" adlı giriş bölümünde Abdülbâki Nâsır Dede mûsiki yazımının, nağmelerin işareti olan harflerin yazımıyla bu harflerin altına vuruş sayısını rakamla ve sözlerini hecelere taksim ederek yazmaktan ibaret olduğunu söyler. Daha sonra yegâhtan tiz hüseyniye kadar otuz yedi perdeden oluşan harf mûsiki yazısı bir tablo halinde verilir, ardından bu yazının nasıl kullanılacağı örneklerle anlatılır ve bu sistemde yer alan "sus" işareti üzerinde durulur. Bu arada Nâsır Dede'nin "teneffüs" adını verdiği, nokta ile gösterilen sus işaretinin Türk mûsiki tarihinde ilk defa bu nota sisteminde kullanıldığını ifade etmek gerekir. Bu notanın bir diğer özelliği de harflerin noktasız yazılmış olmasıdır.

Eserin notalı bölümünde yeni nota sistemiyle III. Selim'in süzidilârâ makamın-

Tahrîriyye'nin ilk ve son sayfaları (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3898)

daki Mevlevî âyini, düyek peşrevi ve saz semâisi, Vardakosta Ahmed Ağa'nın aynı makamdaki devr-i kebîr saz semâisi bulunmaktadı. Burada önce âyinin sözlü kısmı yer alır. Bu âyin notası da mûsiki tarihinde notaya alınan ilk Mevlevî âyini olarak bilinmektedir. Ardından yazılan peşrevin başındaki, "Âyîn-i şerîf" in bend-i evvelinden sonra serhâne ve mülâzimesi ve bend-i sânisinden sonra orta hâne ve son hânesi terennüm-sâzdır" ifadesinden bu kısmın aynı âyinin terennümü olduğu anlaşılmaktadır. Daha sonraki saz semâisi de adı geçen âyinin terennümü içerisinde. Bu bölümün son eseri, âyîn-i şerîf icrasında devr-i Veleđi esnasında icra edileceği belirtilen üç hâne ve bir mülâzimedden oluşan devr-i kebîr peşrevidir. Ancak Mevlevî âyinleri üzerinde Türkiye'de yapılan iki ayrı nota neşriyatındaki (*Türk Musikisi Klasiklerinden Mevlevi Âyinleri*, İstanbul 1935, X, sy. 486-507; Sadettin Heper, *Mevlevi Âyinleri*, Konya 1974, sy. 175-183) süzidilârâ âyini notalarıyla *Tahrîriyye*'deki notaların tamamen farklı olduğu görülmektedir. *Tahrîriyye*'nin son bölümünde eser besteleme konusu ele alınmakta, bazı mûsiki yazılarında görülen eksikliklerden söz edilmekte ve özellikle mûsiki yazımının eğitim gerektirdiği vurgulanmaktadır. Burada bir üstadın eğitiminden geçen, beste çalışmaları yapan ve sazında belli bir düzeye ulaşan kişilere bu eğitimin verilebileceği ifade edilmektedir. Eserin tesbit edilen iki nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir (Nâfîz Paşa, nr. 1242/2; Esad Efendi, nr. 3898). Nüshaların her ikisi de müellif hattıdır. Türkiye'de eser üzerine ciddi bir çalışma yapılmıştır (bk. bibl.).

BİBLİYOGRAFYA :

Abdülbâki Nâsır Dede'nin Müzik Yazısı "Tahrîriyye" (haz. Recep Uslu – Nilgün Doğrusöz Dişi-

açık), İstanbul 2009; N. Ali – M. Siret, *Cevâhirü'z-zevâhir*, İstanbul 1310, II, 95-96; Suphi Ezgi, *Nazarî-Amelî Türk Mûsikisi*, İstanbul 1953, V, 528-530; Fatma Âdile Başer, *Türk Mûsikisinde Abdülbâki Nâsır Dede (1765-1821)* (doktora tezi, 1996), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 31-55; a.mlf., "Yenikapı Mevlevihânesi Şeyhi Mûsikişinas Abdülbâki Nâsır Dede", *MM*, sy. 462 (1998), s. 32; E. Popescu-Judet, *Türk Mûsiki Kültürünün Anlamları* (trc. Bülent Aksoy), İstanbul 1996, s. 42-46; Ekmeleddin İhsanoğlu v.dğr., *Osmanlı Mûsiki Literatürü Tarihi*, İstanbul 2003, s. 131; *Mûzik Ansiklopedisi* (haz. Ahmet Say), Ankara, ts., III, 914.

☞ NURİ ÖZCAN

TAHSİN

(التحصیب)

Hacda Mina'dan
Mekke'ye dönerken Ebtah (Muhassab)
mevkiinde konaklama anlamında
bir fıkah terimi
(bk. EBTAH).

TAHSİL

(bk. TÂLİM ve TERBİYE).

TAHSİN EFENDİ, Hasan

(1847-1912)

Osmanlı hattatı.

Hâfız Hasan Tahsin Hilmi Efendi 1847'de İstanbul'un Çukurcuma semtinde doğdu. Kılıç Ali Paşa Camii serdevirhanı Hâfız İsmâil Efendi'nin oğludur. Sibyan mektebinde okurken mektebin hocası İsmâil Efendi'nin yanında hıfzını tamamladı. Bir süre Tophane müftüsü Hoca Bekir Efendi'nin derslerine devam ederek dinî bilgilerini ilerletti. Mehmed Şefik Bey'den sü-

lûs ve nesih, Sâmi Efendi'den ta'lik meşketi. Galatasaray Sultânisi hat hocası Mehmed İzzet Efendi tarzında rik'a yazdı. İzzet Efendi ile birlikte öğrencilere yönelik olarak hazırladıkları *Sülûs, Nesih ve Ta'lik Meşk Mecmuası* İstanbul'da neşredilmiştir (1306, 1323). Mühendis, Sanayi, Kız Sanayi mektepleri, Cihangir İnâs Rüşdiyesi, Dârülmualimât-ı Âliye, Galatasaray Mekteb-i Sultânisi ve ölümüne kadar Dârüşşafaka'da olmak üzere çeşitli okullarda hüsn-i hat dersleri verdi. Uzun süre Mahmud Bey Matbaası'nın hatlarını yazdı. Ayrıca hat öğrencilerine bu matbaada ders verdi. Mahmud Celâleddin Efendi uslubuna yakın bir tavırda yazdı. 14 Şubat 1912 tarihinde bir ömür yaşadığı Çukurcuma semtinde vefat etti ve Eyüp'te Kırkmerdiven Kabristanı'nda defnedildi. İbnülemin Mahmud Kemal, Tahsin Efendi'nin, oğlu Mahmud Cemâleddin Bey'den naklen üç dört kadar mushaf-ı şerif yazdığını, üzerinde bir imzaya rastlanmamakla birlikte Çağaloğlu'ndaki Mahmud Nedim Paşa'ya ait türbenin celi sülûs kitabesinin de ona ait olduğunu zikreder. Çeşitli müze ve özel koleksiyonlarda eserleri bulunmaktadır. Yazılarının altına genellikle "el-Hac Hâfız Tahsin el-Hilmi" veya kısaca "el-Hâfız Tahsin" şeklinde imza atmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnülemin, *Son Hattatlar*, s. 421-423; M. Uğur Derman, *Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi Hat Koleksiyonundan Seçmeler*, İstanbul 2002, s. 170, 210-211, 259, 261; Şevket Rado, *Türk Hattatları*, İstanbul, ts. (Yayın Matbaacılık), s. 241.

☞ M. HÜSREV SUBAŞI

TAHSİN EFENDİ, Tokatlı

(1851-1915)

Osmanlı hattatı.

Hâfız Hasan Tahsin Efendi 1851'de Tokat'ta doğdu. Meydan Camii imamı Osman Efendi'nin oğludur. 1867 yılında İstanbul'a giderek medrese tahsili gördü. Kayserili Derviş Ali Rızâ Efendi'nin Beyazıt Camii'ndeki derslerine devam edip ilmiye icâzeti aldı. Ayrıca Hattat Muhsinzâde Abdullah Hamdi Bey'den sülûs ve nesih meşketi ve icâzet aldı. Muhsinzâde'nin hocası Kazasker Mustafa İzzet Efendi'den de faydalandı. Beyazıt'ta Ali Paşa Mescidi'nde imam-hatiplik görevine başladı (1869). Mercan yangınında caminin yandığı güne kadar kırk beş yıl burada görevini sürdürdü. Bunun dışında rüşdiye mekteplerinde hat ve Arapça hocalığı yaptı. Beyazıt Devlet Kütüphanesi 1884'te açıl-

Hasan Tahsin Hilmi Efendi'nin müfredat meşk kitabı (Sakıp Sabancı koleksiyonu)